

Тема 17. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств на території вільних економічних зон

План

1. Мета і завдання створення спеціальних економічних зон.
2. Світовий досвід використання режимів спеціальних економічних зон.
3. Пільги, що надаються на території вільних економічних зон. Класифікація та характеристика видів вільних економічних зон: експортно-виробничих, туристсько-рекреаційних вільних економічних зон, вільних портів, технопарків, технополісів і бізнес-інкубаторів.
4. Основні офшорні юрисдикції.
5. Офшорні компанії.
6. Цілі використання офшорних компаній.
7. Основні види офшорних компаній.
8. Співпраця офшорної та оншорної компанії.
9. Діяльність офшорних банків.
10. Регулювання співпраці українських резидентів з офшорними компаніями.
11. Законодавчі обмеження щодо співпраці з офшорами.

1. Мета і завдання створення спеціальних економічних зон

Спеціальна (вільна) економічна зона (СЕЗ, ВЕЗ) являє собою частину території України, на якій встановлюються і діють спеціальний правовий режим економічної діяльності та порядок застосування і дії законодавства України. На території спеціальної (вільної) економічної зони запроваджуються пільгові митні, валютно-фінансові, податкові та інші умови економічної діяльності національних та іноземних юридичних і фізичних осіб. (ст.1 Закону України від 13.10.1992 № 2673-ХІІ "Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон").

Метою створення спеціальних (вільних) економічних зон є залучення іноземних інвестицій та сприяння їм, активізація спільно з іноземними інвесторами підприємницької діяльності для нарощування експорту товарів і послуг, поставок на внутрішній ринок високоякісної продукції та послуг, залучення і впровадження нових технологій, ринкових методів господарювання, розвитку інфраструктури ринку, поліпшення використання природних і трудових ресурсів, прискорення соціально-економічного розвитку України.

2. Світовий досвід використання режимів спеціальних економічних зон

Найбільш успішним прикладом масштабного (і успішного) використання концепції СЕЗ по сьогодні залишається Китай. Дві великі СЕЗ в приморських провінціях забезпечують переважну більшість китайського експорту промислових товарів, який майже наполовину залежить від імпортних компонент - це підвищує вагу прикордонної інфраструктури. Китайські СЕЗ починали з виробництва дитячих іграшок, а сьогодні забезпечують стрімке збільшення експорту таких високотехнологічних товарів, як комп'ютери, DVD-плеєри та мобільні телефони. За період 1998 - 2004 рр. американський імпорту китайських ноутбуків зріс із 5 млн. до 7,7 млрд. доларів, а дисплеїв - з 860 тис. до 4,9 млрд. доларів. У 2005 р. телекомунікаційне обладнання, електроніка і комп'ютерна техніка становили 43% китайського експорту

Взірцем у сфері розвитку і вдосконалення СЕЗ вважається Ірландія, економіка якої у 50-х роках ХХ ст. характеризувалась аграрною спрямованістю, масовим безробіттям, зубожінням і низьким рівнем грамотності населення, масштабною трудовою еміграцією. За три десятиліття Ірландія створила на своїй території біля 60 СЕЗ, внаслідок чого виникла потреба у кваліфікованій робочій силі, яка забезпечувалась шляхом розвитку

мережі цільового професійного навчання, були надані державні гарантії фінансового забезпечення гімназійної освіти, а середньорічний дохід працівників СЕЗ становив 50-70 тис. дол. США.

Наступним важливим предметним світовим уроком для нашої країни є шлях, на якому деякі експортні промислові зони поступово перетворилися на імпорتنі промислові зони. Найпершим прикладом цього стала вільна зона Манаус у Бразилії, продукція якої зараз майже повністю поглинається бразильським ринком. Одним з перших факторів поступового перетворення СЕЗ на імпорتنі промислові зони є намагання фірм експортної промислової зони використовувати внутрішній ринок держави як поле демпінгу для товарів, які не відповідають стандартам зовнішніх ринків. Необхідно відзначити, що ретельне довгострокове планування доступу фірм експортної промислової зони до внутрішнього ринку є корисним інструментом регулятивної політики приймаючої країни. Відкриваючи двері внутрішнього ринку для фірм експортних промислових зон, приймаюча країна може стимулювати вітчизняні фірми до підвищення технічного оснащення, регулювати конкурентні відносини суб'єктів господарювання.

Ще одним цікавим уроком моделі індустріалізації експортної промислової зони, є засоби, якими деякі експортні промислові зони змогли залучити такі галузі промисловості, які звичайно не характерні для СЕЗ. Переважну більшість галузей експортних промислових зон всього світу становлять галузі легкої або переробної промисловості (текстильна, швейна галузі, виробництво продовольчих товарів та напоїв). Деякі експортні промислові зони слідували іншій моделі розвитку і розмістили у себе основні галузі важкої промисловості. Так було у експортній промисловій зоні Тринідаду і Тобаго (нафтопереробка та виробництво нафтопродуктів), Гані (переробка бокситів у алюміній), Об'єднаних Арабських Еміратах (хімічна, нафтохімічна галузі та автомобілебудування).

3. Пільги, що надаються на території вільних економічних зон

У спеціальних (вільних) економічних зонах створюються сприятливі митні умови та режим митного оподаткування: пільговий режим та рівень оподаткування, специфічні валютно-фінансові умови, банківсько-кредитна система, система кредитування і страхування, умови окремих видів платежів та система державного інвестування.

Види пільг:

- 1) податкова соціальна пільга;
- 2) звільнення від оподаткування певних елементів об'єкта оподаткування;
- 3) звільнення від сплати окремих податків окремих осіб або категорій платників податків;
- 4) зниження податкових ставок;
- 5) відстрочення стягнення податків.

4. Класифікація та характеристика видів вільних економічних зон: експортно-виробничих, туристсько-рекреаційних вільних економічних зон, вільних портів, технопарків, технополісів і бізнес-інкубаторів

На території України можуть створюватися СЕЗ різних функціональних типів: вільні митні зони і порти, експортні, транзитні зони, митні склади, технологічні парки, технополіси, комплексні виробничі зони, туристсько-рекреаційні, страхові, банківські та ін. Окремі зони можуть сполучати в собі функції, властиві різним типам спеціальних (вільних) економічних зон.

Постановою Кабінету Міністрів України від 14.03.1994 р. № 167 «Про Концепцію створення спеціальних (вільних) економічних зон в Україні» до СЕЗ віднесені бізнес-інкубатори (у них створюються сприятливі умови для підприємців-початківців, наприклад, новоствореним малим підприємствам надаються на пільгових умовах

приміщення, виробничі площі, устаткування та ін.). Однак, варто зазначити, що на практиці в Україні бізнес-інкубатори створюються без використання режиму СЕЗ, що вимагає видання по кожній СЕЗ окремого закону. Відповідно до Закону від 04.07.2002 р. «Про інноваційну діяльність», бізнес-інкубатори можуть виступати як вид інноваційного підприємства — спеціального суб'єкта інноваційної діяльності (ст.16) і користуватися пільгами за цим законом.

На всіх суб'єктів господарювання, що здійснюють інвестиції у спеціальній (вільній) економічній зоні, поширюється система державних гарантій захисту інвестицій, передбачена законодавством про інвестиційну діяльність і про іноземні інвестиції. Держава гарантує суб'єктам господарювання спеціальної (вільної) економічної зони право на вивезення прибутків і інвестицій за межі даної зони і межі України відповідно до закону (ст.404 ГК). Мова йде про “гарантії захисту” інвестицій, причому варто мати на увазі, що в інвестиційному законодавстві термін “захист інвестицій” означає, у звичайному контексті його застосування, правову охорону в широкому змісті слова.

Конкретні зони, створені в Україні, іменуються спеціальними, крім зони “Порто-франко” на території Одеського морського торговельного порту, яка іменується як “спеціальна (вільна)” за аналогією з закордонними зонами “вільних портів” і “вільних гаваней”. Однак, відсутність у найменуванні зони терміна “вільна” не означає яких-небудь правових вилучень убик обмеження правових гарантій.

Особливий правовий режим установлений для технологічних парків, визначення і перелік яких наведено в Законі від 16.07.1999 р. “Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків”. Відмітна риса правового режиму технопарків за цим Законом у тому, що податкові, митні, валютні та інші пільги, а також державна підтримка надаються не тільки учасникам технопарку, але і самому технопарку, а також його власним підприємствам, причому тільки в період реалізації інвестиційних та інноваційних проектів по обумовленим у законі пріоритетним напрямкам. У цьому — істотна відмінність правового режиму технопарків, створюваних за даним законом, від технопарків, що можуть створюватися як суб'єкти СЕЗ у рамках режиму СЕЗ, або технопарків, що самі можуть виступати в ролі СЕЗ.

У рамках Закону від 04.07.2002 р. “Про інноваційну діяльність”, технопарки, технополіси, бізнес-інкубатори, як і інші види інноваційних підприємств, можуть користуватися за певних умов спеціальним режимом, податковими і митними пільгами (ст.ст.21, 22).

Статтею 415 Господарського кодексу, окремими законами та указами Президента України передбачено спеціальний режим інвестиційної діяльності на “територіях пріоритетного розвитку”, тобто на територіях у межах міста, району з несприятливими соціально-економічними умовами (наприклад, Закони від 11.05.2000 р. “Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території міста Харкова”, від 15.07.1999 р. “Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Луганській області”). Тут надаються пільги, аналогічні пільгам у СЕЗ, з тією відмінністю, що мова йде про поширення спеціального правового режиму не на всіх суб'єктів, розташованих у ТПР, а на тих, які реалізують інвестиційний проект по пріоритетних видах економічної діяльності, схвалений уповноваженим державним органом (наприклад, Радою з питань спеціальних економічних зон і спеціального режиму інвестиційної діяльності — у Донецькій області). Для одержання пільг у ТПР необхідний визначений, заздалегідь установлений мінімальний обсяг інвестиції, тоді як у деяких СЕЗ інвестиція не є умовою для набуття спеціального пільгового статусу.

Режим СЕЗ і ТПР варто відрізнити від інших подібних режимів. Так, режим прикордонної (прибережної) торгівлі, як і, наприклад, для зовнішньоторгівельної СЕЗ, припускає, відповідно до світової практики, переваги, надані суміжним країнам (стаття XXI Генеральної угоди з тарифів і торгівлі), зокрема, пільги по митних платежах. Законом від 05.02.1992 р. “Про Єдиний митний тариф” передбачена можливість установлення

преференцій у вигляді звільнення від обкладання митом, зниження його ставок або встановлення квот на преференційне ввезення відносно товарів, що обертаються у прикордонній торгівлі (ст.22). У цьому випадку пільги повинні носити взаємний характер, тобто, відноситися тільки до товарів, вироблених або істотно дороблених у прикордонних (прибережних) регіонах відповідних суміжних країн. В Україні такі пільги в даний час не застосовуються, хоча прикордонна і прибережна торгівля згадані в ст.25 Закону “Про зовнішньоекономічну діяльність” серед спеціальних правових режимів ЗЕД і діє Положення про організацію органами виконавчої влади прикордонної і прибережної торгівлі, затверджене наказом МЗЕЗторгу від 13.09.1999 р. № 689.

На відміну від СЕЗ, територія якої, як правило, займає незначну частку на митній території однієї держави (за винятком СЕЗ у КНР, що займають великі території), зони вільної торгівлі являють собою групу з двох або більш митних територій, на яких мита та інші обмежувальні засоби регулювання торгівлі скасовуються щодо практично всієї торгівлі між складовими територіями для товарів походженням з цих територій (параграф 8 статті XXIV Генеральної угоди з тарифів і торгівлі).

5. Основні офшорні юрисдикції

Українське законодавство визначає офшорну зону (від англ. offshore - "поза берегом") як різновид вільних економічних зон, що створюються на території всієї держави, або суб'єкту федерації (конфедерації), особливістю якої є створення для суб'єктів господарювання сприятливого валютно-фінансового, податкового режиму, високого рівня захищеності банківської та комерційної таємниці, лояльність державного регулювання, спрощені вимоги до ліцензування. Однак, в іноземній літературі немає такого поняття "офшорна зона". З урахуванням специфіки процесів, що відбуваються в них, використовуються поняття offshore centre - офшорний центр, tax haven - податкова гавань чи податковий притулок, corporate haven - корпоративна гавань чи корпоративний притулок, bank haven - банківський притулок і т. ін. Усі разом їх поєднують під однією назвою offshore jurisdiction - офшорна юрисдикція.

6. Офшорні компанії

Офшорна компанія — це компанія, що користується пільгами у сфері оподаткування, і зареєстрована в офшорній зоні, тобто в країні або на території, що цілеспрямовано повертає міжнародний бізнес шляхом надання йому податкових пільг. Офшорна компанія не веде господарської діяльності в країні своєї реєстрації, а власники цих компаній — нерезиденти цих країн. Це вимога країн, де дозволена реєстрація таких компаній. Як правило, в цих країнах дуже низьке або взагалі ніякого оподаткування офшорних компаній (окрім фіксованого щорічного збору). Наприклад, офшорні компанії можуть бути звільнені від здачі фінансової звітності (у Белізі, Домініканській республіці, в Панамі, на Британських Віргінських і Багамських, Кайманових і Сейшельських островах), або вони зобов'язані здавати звітність із сплатою мінімального податку на прибуток (у Гонконзі – 0% на закордонний прибуток, в Гібралтарі – 0%, на Кіпрі – 10%).

7. Цілі використання офшорних компаній

В економічній науці, правознавстві й повсякденній практиці звичайно виділяють чотири способи використання офшорних центрів. Вони включають як цілком легальні способи з точки зору податкового законодавства, так і адміністративно заборонені і навіть злочинні.

По-перше, офшорні центри можуть використовуватися без будь-яких мотивацій фіскального характеру, коли йдеться про операції, які не впливають на виплату

національних податків. Прикладом може бути функціонування в офшорному центрі американського банку (чи його відділення), який цілком залишається платником податків у скарбницю США. Зрозуміло, таке використання офшорного центру цілком вкладається в рамки закону.

По-друге, можливе використання офшорних центрів з вигодою для платника податків і одночасно в повній відповідності до закону. Прикладом може стати звільнення від податків, надане в офшорних центрах компаніям на визначений період з метою інвестування ними в промислове виробництво економічно відсталих країн, у яких найчастіше і функціонують ці центри.

По-третє, можна вести мову про використання таких центрів у процесі реалізації міжнародного податкового планування (international tax planning), застосовуваного з метою пошуку оптимальних рішень у сфері оподаткування для корпорацій, фінансових груп чи фізичних осіб. Такі дії спираються на використання дір у податковому чи адміністративному законодавстві або здійснюються в розрахунку на труднощі передачі владою різних країн податкової інформації, а також на запутаність і тяганину при проведенні такої процедури.

По-четверте, як особливий спосіб використання офшорних центрів визнається податкове шахрайство, яке є злочинним діянням. Це акт, за допомогою якого платник незаконно прагне ухилитися від покладеного на нього обов'язку сплати податків, наприклад, шляхом недекларування своїх доходів. Такі дії переслідуються законом.

8. Основні види офшорних компаній

Види офшорних компаній:

1. Фірми-копилки - просто накопичуються грошові кошти, перевага визначається ступенем конфіденційності інформації про власників (Ліхтенштейн).

2. Підприємства для проведення транзитних торговельних операцій - існують подвійні схеми, коли одна компанія реєструється у відповідній офшорній зоні, а друга в іншій країні, яка слугує в якості транзиту для фінансових потоків. Основний прибуток для використання таких схем осідає в безподатковій офшорній компанії.

3. Фірми "Роялті" - збирають різні ліцензійні виплати за патенти, авторські гонорари та інші подібні відрахування.

4. Фірми-перевізники та судноплавні компанії - займаються морськими та авіаперевезеннями, як власними так і запозиченими судами та літаками під прапором офшорної держави; фірми, які здійснюють експедиторську діяльність.

5. Страхові компанії - займаються перестраховуванням страхових ризиків або страхують "дружні" компанії.

6. Банки, банківські філії та кредитні установи - ця діяльність в офшорних зонах ліцензується (Швейцарія).

7. Фінансові компанії та брокерські фірми - таким структурам необхідна репутація (Люксембург, Швейцарія, Нідерланди, Ліхтенштейн, Ірландія).

8. Інвестиційні та трастові компанії - управляють грошовими активами клієнтів (Нідерланди).

9. Холдингові компанії - в Люксембурзі, при певних умовах, холдингові компанії повністю звільняються від податків.

10. Штаб-квартири компаній - найм великої кількості співробітників. Основним параметром для створення подібної структури буде розмір прибуткового податку.

11. Інформаційні агентства та видавничі фірми - країни з низьким рівнем оподаткування авторських винагород, низькою вартістю виробництва поліграфічної продукції, хорошими засобами комунікації (Кіпр і Мен).

12. Перелік країн, що відносяться до офшорних зон, щороку оприлюднюється Кабінетом Міністрів України.

9. Співпраця офшорної та оншорної компанії

Українське законодавство визначає офшорну зону (від англ. offshore - "поза берегом") як різновид вільних економічних зон, що створюються на території всієї держави, або суб'єкту федерації (конфедерації), особливістю якої є створення для суб'єктів господарювання сприятливого валютно-фінансового, податкового режиму, високого рівня захищеності банківської та комерційної таємниці, лояльність державного регулювання, спрощені вимоги до ліцензування. Однак, в іноземній літературі немає такого поняття "офшорна зона". З урахуванням специфіки процесів, що відбуваються в них, використовуються поняття offshore centre - офшорний центр, tax haven - податкова гавань чи податковий притулок, corporate haven - корпоративна гавань чи корпоративний притулок, bank haven - банківський притулок і т. ін. Усі разом їх поєднують під однією назвою offshore jurisdiction - офшорна юрисдикція.

Оншор (від англ. onshore) - країна чи територія, у якій зареєстрована компанія, яка підлягає оподаткуванню та зобов'язана вести бухгалтерський облік в країні реєстрації. Часті випадки, коли при збереженні певних умов фірма може сплачувати податки у пониженому розмірі. Оншор є протилежністю офшору. І оншор, і офшор є нерезидентами по відношенню до країни провадження бізнесу та дозволяють вирішувати схожі задачі.

Оншорні компанії зазвичай діють в зв'язці з офшорними компаніями.

На сьогодні практично всі юридичні фірми, що працюють в Україні, пропонують використовувати одночасно офшорну і оншорну компанію. Це дозволяє "замаскувати" офшорний бізнес. При цьому компанія, зареєстрована в традиційній офшорній зоні, служить, головним чином, для зберігання засобів; компанія, зареєстрована в престижній не офшорній юрисдикції, відповідає за представницькі функції, через неї проводяться основні операції.

10. Діяльність офшорних банків

Офшорний банківський бізнес (далі - ОББ) - це міжнародний банківський бізнес, який здійснюється в пільгових режимах: податковому, валютному, банківському й адміністративному. Він використовує різницю потенціалів національних законодавств, низькі засновницькі та управлінські витрати і засоби електронного зв'язку. Оскільки гроші й інші платіжні інструменти сьогодні легко кодуються в комбінації електронних сигналів, забезпечується швидкість, точність і конфіденційність офшорних банківських операцій, що не піддаються будь-якому сторонньому моніторингу і контролю та є чутливими до сприятливої кон'юнктури в будь-якій точці планети. Активи офшорних банків постійно перебувають в русі, приносячи їх власникам і менеджерам підвищені прибутки.

Вигідність ОББ пояснюється можливістю уникнути оподаткування юридичних і фізичних осіб, обійти численні обмеження ділових операцій та наявність конфіденційності. Офшорним банкам заборонені тільки дві речі - банківське обслуговування резидентів країни реєстрації банків і використання в банківських розрахунках національних валют країни реєстрації банків. Але і ці заборони мають свої особливості, а тому надто відносні. По-перше, солідні офшорні банки за спеціальними дозволами місцевої адміністрації допускаються до обслуговування резидентів країни реєстрації. По-друге, офшорний бізнес - це валютний бізнес у вільноконвертованій валюті, й у офшорних банків немає зацікавленості у розрахунках у національних валютах країн реєстрації, тим більше, що не всі ці валюти належать до вільноконвертованих, а потреби у національній валюті для оплати витрат у країнах реєстрації ці банки задовольняють шляхом обміну вільноконвертованої на національні валюти. По-третє, взаємні операції офшорних банків у країнах реєстрації вважаються офшорними, тобто допустимими для них, а саме ці операції в країнах реєстрації і становлять інтерес для офшорних банків.

Основними операціями офшорних банків є відкриття і ведення особових та корпоративних рахунків резидентів країн з високим рівнем оподаткування й жорстким валютним контролем, мобілізація і надання синдигованих позичок та кредитів, операції з євро й азійськими доларами, лізингові й трастові операції, купівля і продаж боргів, страхування, інвестиції у перспективні галузі тощо.

11. Регулювання співпраці українських резидентів з офшорними компаніями

Світовий досвід свідчить, що найбільші міжнародні банківські холдинги і промислові компанії використовують власні офшорні банки як іноземні платіжно-розрахункові і резервні центри. Нерідко вони створюються не тільки великими, але і середніми компаніями, і заможними приватними особами. Офшорний банк відкриває доступ до міжнародних міжбанківських кредитів. Він розширює можливості роботи на міжнародних фінансових та інвестиційних ринках. У власників з'являється інструмент для реалізації своєї власної інвестиційної стратегії. За його допомоги капітали можуть оперативнo перерозподілятися між найбільшими світовими фінансовими ринками і різними видами активів.

Як правило, створення офшорних банків доступне не тільки великим холдингам, але і середнім банкам, і підприємствам. Об'єднана структура з декількох компаній середнього розміру вже може отримати відчутний економічний ефект від використання власного офшорного банку, зареєстрованого, наприклад, у Чорногорії або Ніуе.

Власні українські компанії слугують материнській компанії або приватному власникові банку посередником між українськими підприємствами й офшорними компаніями та банком для здійснення легальних схем трансферу капіталу, конверсії та переведення у готівку засобів в Україні з мінімальними податковими втратами.

Клієнти в Україні - підприємства-резиденти України, зокрема члени промислово-фінансових груп, об'єднання і їх партнери, що здійснюють спільні інвестиційні, виробничі та торгові проекти, зацікавлені в оптимізації своїх фінансових потоків і вкладень.

12. Законодавчі обмеження щодо співпраці з офшорами

Найпростіша офшорна схема заснована на універсальному принципі податкового кодексу, згідно з яким обов'язковим оподаткуванням підлягають доходи, отримані на території даної держави. Якщо ж джерело доходу розташоване поза цією країною або «ніде» ясно, він може не оподатковуватися в своїй юрисдикції. Ця схема застосовується при посередницьких послугах, в зовнішній торгівлі, в консультаційній комерції. Отримані доходи поступають на рахунки офшорних компаній. Наприклад, компанія заснована за кордоном нашим бізнесменом вкладає кошти в Україну, і отримує неоподаткований прибуток, який перераховується йому за кордон. Для кожної держави з її законодавством існують окремі схеми мінімізації податків. Близько 80% інвестицій в Україну зроблено українцями через офшорні компанії. Саме тому значна частка інвестиції надходить до нас з Кіпру.

Острів залишається найприйнятнішою транзитною зоною для переведення українського капіталу в традиційні безподаткові офшорні юрисдикції (Британські Віргінські острови, Беліз, Панама, тощо).

Відтік коштів з України в офшорні зони в 2009 році склав 115 мільярдів гривень, також відомо, що бюджет щомісячно недотримує 500-700 мільйонів гривень через мінімізацію сплати ПДВ. Перш за все, це відбувається за рахунок використання фіктивних підприємств, т. з. податкових ям.

Циклічна схема самофінансування, дозволяє українським бізнесменам залишати в тіні більшість своїх доходів, і при цьому зберігати кришталево чисту репутацію перед податковими органами, судами, і т.д.

Офшорні центри - це прекрасна можливість для українських компаній розвиватись в тіньовому прошарку ринку і їх вихід звідти залежить не від посиленої боротьби з ОФЦ, а від зміни політики держави до самих підприємств.

Проблема офшорних зон має вирішуватись на глобальному рівні за рахунок об'єднання інших країн, міжнародних організацій, що дасть змогу створити спільну законодавчу базу та гармонізувати податкову систему та систему штрафів для зменшення відпливу капіталу з країни. Має відбуватись відстеження нових схем відмивання грошей, жорстка постановка питання про звітність банків, аналіз впливу незаконного капіталу на економічну і політичну сферу життя суспільства, удосконалення роботи державних службовців, складання переліку офшорних зон і юридичних осіб, які з ними співпрацюють. Усі зазначені вище шляхи вирішення проблеми офшорних зон потребують активних дій держави й тісного міжнародного співробітництва.